

Stammen i udskolingen

**Logopædiske interventionsmuligheder
over for målgruppen**

Om mig

- Bjarne Dammsbo Nissen
- Cand. mag. audiologopæd
 - Færdiguddannet fra SDU i 2013
 - BA: Symptomsammenligning mellem hypokinetisk dysartri og stammen
 - Speciale: Observationer og interviewanalyse ift. logopædisk intervention over for unge og voksne PDS
- Ansat ved Opvækst og Læring, Faaborg-Midtfyn Kommune
 - Tidligere Indre By/Østerbro og Center For Stammeundervisning, København
- Ekstern lektor i stammen ved SDU og KU
- dammsbo@gmail.com

Dagens program

- Grundpillerne i logopædisk stammebehandling: Evidens og tradition
- Praktiske muligheder og begrænsninger i en travl hverdag
- Særlige forhold, der gør sig gældende for elever i udskoling
- Konkrete idéer til intervention

Evidensbaseret praksis

Evidensbaseret praksis er samvittighedsfuld, eksplicit og velovervejet anvendelse af den bedste aktuelle viden til at træffe kliniske beslutninger om behandling af individuelle patienter (Sackett, 1996)

Forskningsbaseret viden

At viden er forskningsbaseret kræver:

- Adgang til databaser
- Tid til og erfaring i at læse og vurdere artiklerne
- Støtte fra arbejdspladsen til at omsætte til praksis

Herudover en bevidsthed om egne faglige og personlige ressourcer såvel som en empatisk tilgang til klientens ønsker og ressourcer.

Tradition vs. evidens

Fluencyshaping vs. stammemodifikation

Højere trin på stigen:

Randomiserede, kontrollerede studier
og metastudier

> Favoriserer studier med få, nemt målbare
resultater

> Favoriserer således fluencyshaping (fx %SS)

Tradition vs. evidens

Stuttering management har traditionelt haft et langt mindre fokus på at indsamle evidens (Prins & Ingham, 2011).

Hvorfor?

- Frygt for at opfordre til undgåelsesadfærd
- I historisk opposition til Fluencyshaping
- Teoridrevet og båret af praksisfortællinger (case reports og expert opinions)

Stammen & forskningsbaseret viden

- Er man hardcore tilhænger af evidenshierakiet, peger mest i retning af "holistisk fluency-arbejde". Der er indikationer af, at børn over ca. 12-14 år med fordel kan tilgås ud fra samme behandlingsprincipper som voksne.
 - Særligt forlænget tale – men endnu mere i kombination med andre behandlingsretninger
*"The most powerful treatments for adults, with respect to both speech outcomes and social, emotional, or cognitive outcomes, appear to **combine variants of prolonged speech, self-management, response contingencies, and other infrastructural variables.**"*
Bothe, Ingham et al. (2006)
- Desuden mange single case-studier, beretninger og erfaringer med væsentligheden af kognitivt og emotionelt arbejde
- **Samme artikel: For ældre skolebørn (under 14 år) synes det mest hardcore evidensbaserede at være interventioner, der kombinerer hjemmearbejde og struktureret intervention med traditionelle fluencystrategier. Over 12-14-års-alderen er der en højere grad evidens for forlænget tale.**

Stammen & forskningsbaseret viden

- *”No significant differences emerged for studies comparing two different treatments. (...) Conclusions drawn from the extant research suggest that data to support the efficacy of behavioral intervention exists for a limited number of intervention strategies, based on a meager number of methodologically acceptable studies.”*
Nye et al. (2013)
- **Altså: Ganske få studier indikerer hardcore evidens for ganske få behandlingsretninger (og de få involverer typisk forlænget tale). Studier, der sammenligner to behandlingsmetoder, viser ikke signifikante forskelle.**

Stammen & forskningsbaseret viden

- *“This systematic review of evidence for the effectiveness of interventions for PWS across all intervention types and populations has highlighted **evidence of effectiveness across the range of treatments available to PWS.** (...) While the literature currently has a tendency for focusing on demonstrating that a particular intervention is effective, the evidence base suggests a need instead to investigate how and why therapy works.”*
Baxter et al. (2015)
- **Altså: Mange typer af intervention gør en forskel – men det er svært at isolere, hvad det konkret er, der gør en forskel.**

Hvad kan vi udlede?

- Vanskeligt at finde håndfast evidens til brug ved valg af metode
- Det *er* vigtigt at sætte ind
- Tendens til at behandlingsmetoder er afhængig af traditioner og paradigmer
 - Fx primært fokus på motorisk koordination > talemotoriske øvelser?
 - Kognitive processer?
 - Emotionelle reaktioner?

Så hvad gør danske logopæder ift. skolebørn?

Baseret på "Kortlægning af tilbud til mennesker, der stammer - en spørgeskemaundersøgelse blandt fagprofessionelle i stamme- og løbsk tale-netværket", Socialstyrelsen 2015

- Udredning:
Størstedelen af de 97 respondenter benyttede i 2015 S-2000 eller andre strukturerede skemaer. Mange supplerer med eget udviklet materiale eller materialer fra Michael Palin Centret
- Intervention:
95% vejleder lærere/pædagogisk personale – og 91% tilbyder individuel vejledning; 73% tilbyder stammegruppe.
24% svarer "andet" og uddyber med fx informationsaftener og stammecaféer.
- Evaluering (lidt forvirring ift. formuleringen af spg.):
58 svarer, at de anvender et struktureret evalueringsskema
45 svarer, at der afsluttes med en samtale med barn (+ forælder)
44 aftaler en opfølgning om X antal måneder

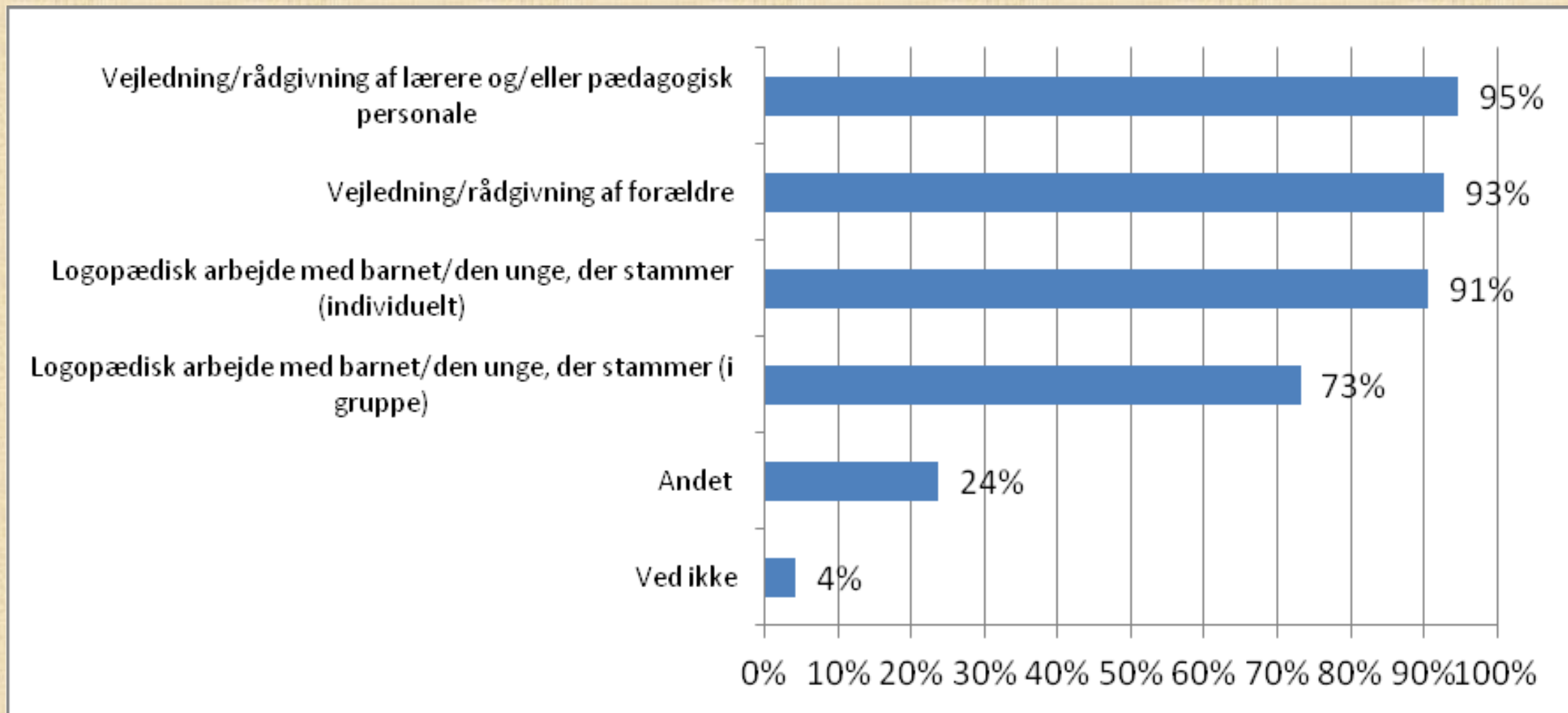
Eksempler på udsagn:

"Vi mangler ressourcer til at etablere eget stammetilbud"

"Vi kommer ikke i kontakt med alle de børn, der stammer"

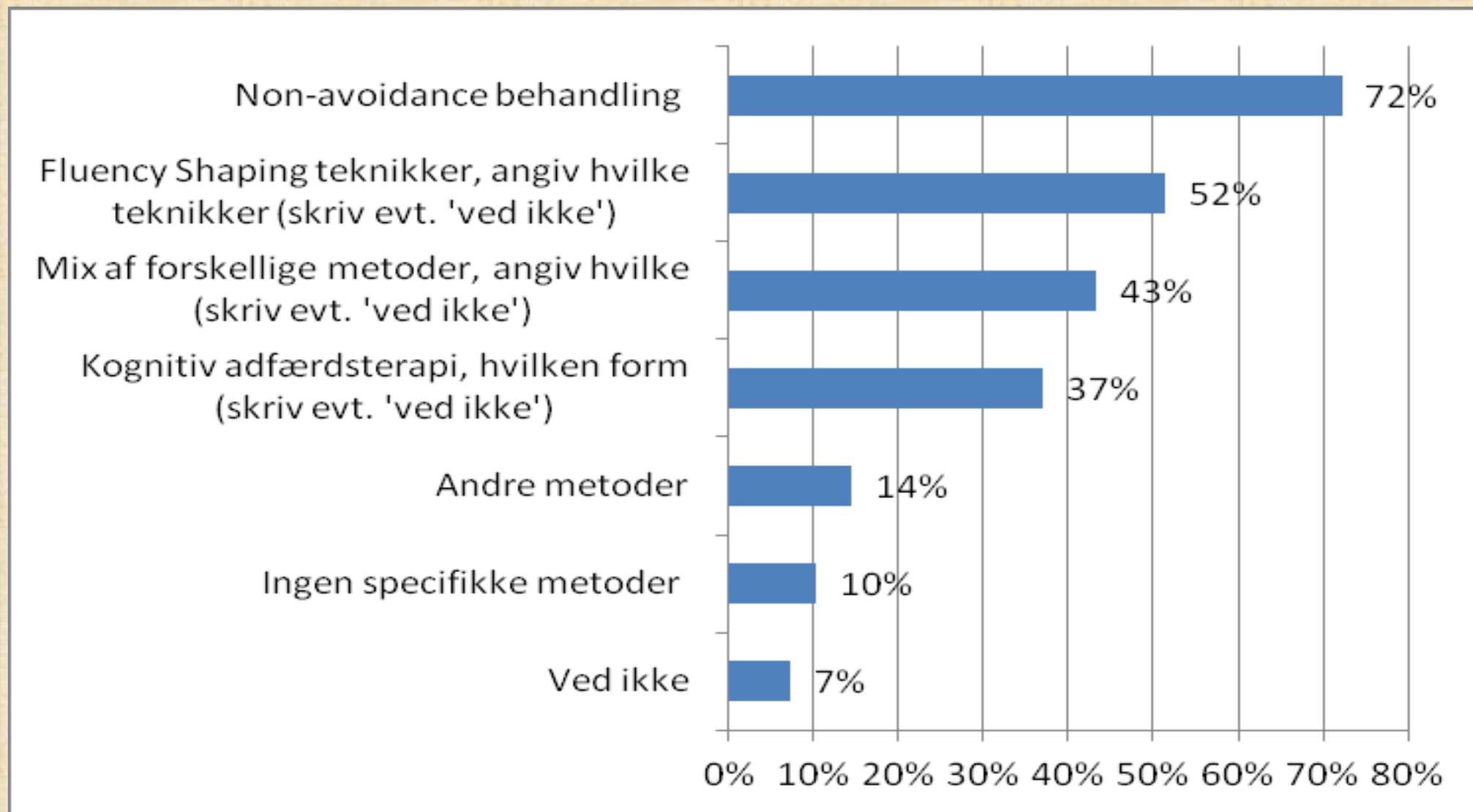
"Der har været personalereduceringer"

Figur 9: Hvori består kommunens tilbud til skolebørn, der stammer?

(Kilde: Socialstyrelsen 2015, N = 97)

Figur 15: Hvilke metoder anvender kommunen i arbejdet med stammen hos skolebørn? (Du kan sætte flere kryds)

(Kilde: Socialstyrelsen 2015, N = 97)

Værktøjer i kufferten

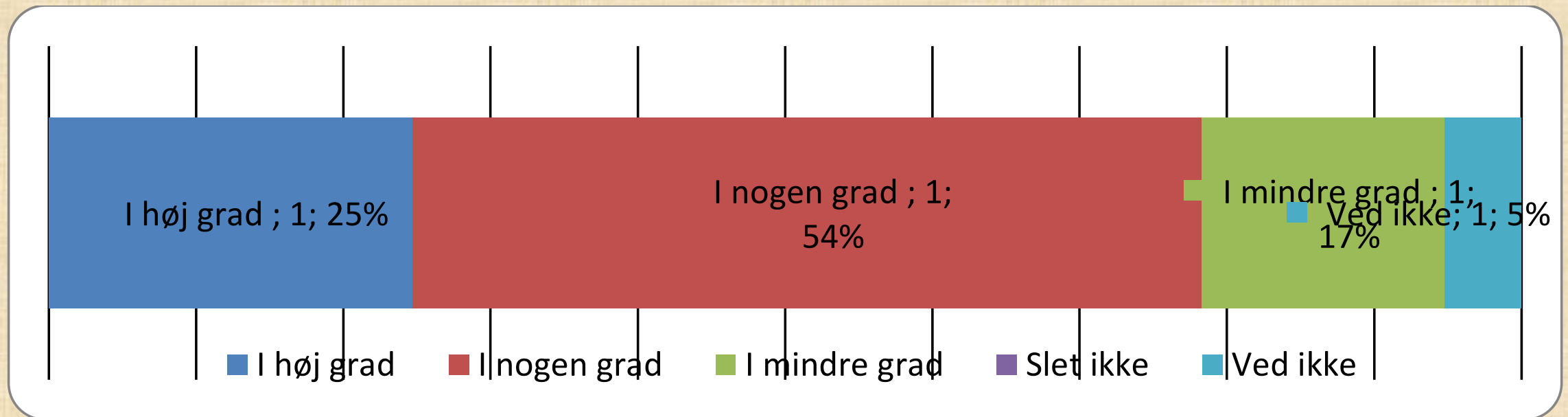
- Kognitiv adfærdsterapi:
Brief Skema (udredning?)
Solution Brief Therapy (løsningsfokuseret tilgang)
Eksponering
Den kognitive diamant
Eksternalisering
- Fluencyshaping:
Easy onset
Light contact
Forlængelse af første lyd
Langsom tale

”Det fremgår af besvarelserne, at man ikke har styr på, hvad der er fluencyshaping-teknikker, og hvad der er teknikker fra fx non avoidance”

- Mange svarer ”en kombination af forskellige behandlingsretninger” eller integrated approach af Barry Guitar.

Vurdering af kommunens tilbud

Figur 10: I hvilken grad vurderer du, at kommunens tilbud til skolebørn med stammen dækker de behov, som børnene har? (Sæt ét kryds)

(Socialstyrelsen 2015, n= 97)

Vurdering af kommunens tilbud

"Jeg har skrevet, at de " i nogen grad" er effektive, da jeg IKKE mener de er fyldestgørende. Vi har kun i nogen grad succes med at beholde barnet i stammebehandlingen når det når op på mellemtrin/udskoling i folkeskolen. Måske skyldes det, at vi i endnu højere grad, skal arbejde med den unges angst og undgåelse – og derfor skal være bedre til at ruste barnet, måske med kognitiv terapi...". Og en tredje svarer:

"Men – som nævnt tidligere oplever vi, at vi kunne give vores stammende skolebørn et bedre tilbud, hvis vi også havde ressourcer til etableringen af stammegrupper. Af og til kan vi få plads på nogle af nabokommunens holdtilbud, men det vides aldrig med sikkerhed".

Vurdering af metoder

Samlet set vurderer de fleste respondenter, at de anvendte metoder i nogen eller høj grad dækker de behov, som de børn og voksne, de behandler, har. Dog er der cirka 18% af de respondenter, der arbejder med skolebørn, der har svaret "i mindre grad" eller "ved ikke". Dette afspejler, at der i denne gruppe er en større grad af usikkerhed om, hvordan man skal tackle problemet hos de børn og unge, der på den ene side bare gerne vil holde op med at stamme, men på den anden side ikke rigtigt orker at gå i stammebehandling og øve taleøvelser, fordi det kommer til at gå ud over samværet med kammerater og fritidsinteresser. Den nævnte usikkerhed hos logopæden afspejler, at der ikke på samme måder som med førskolebørn er udviklet metoder, der er målrettet de behov, som børn og unge i skolealderen har.

Stammen som atypisk tale

"Han stammede i går, da han skulle bestille mad"

- Den momentane, udelukkende fysiske manifestation (Afbrudt flow)
- Noget, han gjorde (og som stoppede, da han var færdig med at tale)
- Motorisk definition, der definerer problemer vedrørende respiration, fonation eller artikulation

Stammen som kompleks lidelse

Seks dimensioner:

- Gentagelser, forlængelser og blokeringer
- Fysisk opspænding i forskellige kropsdele mhp. at kæmpe sig videre i ytringen
- Fysiologiske reaktioner som forhøjet puls og sved
- Affektive reaktioner mod talesituationer (hvilket leder til undgåelsesadfærd)
- Kognitive processer: Overload af planlægning og forberedelse af tale
- Social dynamik: Negative lytterreaktioner → Frygt for og overdreven opmærksomhed på disse

Hvad er på spil for skolebørn i udskolingene?

- Tendens til gradvist stigende niveau af socio-emotionelle symptomer
 - (Om 7-12-årige): *"Compared to non-stuttering controls, the stuttering group had **six-fold increased odds for social anxiety disorder**, seven-fold increased odds for subclinical generalized anxiety disorder, and four-fold increased odds for any anxiety disorder"* (Iverach et al., 2016)
 - *"Although many of the scores on psychological measures fell within the normal range, **older adolescents (15–17 years) reported significantly higher anxiety, depression, reactions to stuttering, and emotional/behavioral problems, than younger adolescents (12–14 years)**. There was scant evidence that self-reported stuttering severity is correlated with mental health issues. There are good reasons to believe these results are conservative because many participants gave socially desirable responses about their mental health status."* (Gunne et al., 2013)
- Risiko for at blive anset som mindre attraktive end ikke-stammere
 - *"To some extent adolescents and young adults consider peers who stutter **less attractive** than non-stuttering peers and that they are **less likely to engage in a romantic relationship** with them. Clinicians need to be aware of the obstacles that adolescent and young adult clients may have to face in their social development."* (Borsel et al, 2011)

Hvad er på spil for skolebørn i udskolingene?

- Mange tier om deres stammen
 - 60% af 48 teenagere fortalte i et studie, at de aldrig eller næsten aldrig taler om deres stammen (Blood et al., 2003)
- Mange mobbes pga. deres stammen
 - Blood & Blood fandt i 2004 blandt 58 teenagere, der stammer, en 43% risiko for mobning
- Mange voksne PDS, der blev mobbet som børn og unge, placerer sig som voksne under gennemsnittet hvad angår socio-emotionel trivsel
 - *"Adults who recalled being victimized during childhood were more likely, regardless of whether they stutter or did not stutter, to have poorer psychosocial scalescores. These results show the **lingering effects of childhood victimization**, common in some children who stutter, may contribute to the reported psychosocial problems in adulthood."*
(Blood & Blood, 2016)

Hvad er på spil for skolebørn i udskolingen?

Blandt den samlede gruppe af PDS ses overrepræsentationer inden for:

- ✓ Angst
- ✓ Social fobi
- ✓ OCD
- ✓ Depression
- ✓ Relationelt stress
- ✓ Paranoide reaktionsmønstre
- ✓ Følelser af fjendtlighed ift. den ikke-stammende samtalepartner
- ✓ Generelle undgåelsesmønstre ift. ord og sociale situationer

Demands and capacities-modellen gælder også her!

Muligheder for udredning

- Samtale med eleven
- Samtale med elev + forældre (obs af samspil ml. forældre og elev)
- Samtale med forælder/forældre
- Samtale med lærer(-e)
- Observation af elevens adfærd i skolen (hvis det skønnes relevant)

Samtale med eleven (se Ward, 2017, Guitar, 2014 og Reardon-Reeves & Yaruss, 2014)

- Elevens oplevelse af stammeproblemet
 - Socialt i hhv. hjem og skole
 - **Egenmotivation?**
 - Plads til at fortælle, hvis stammen rent faktisk *ikke* er et problem for eleven, men mest for forældre eller lærere > Kan være reelt eller skyldes undgåelse
 - **Oplevelse af tidligere interventioner**
 - *Aktuelt* behov for stammeintervention (aktuelt cost-benefit-forhold)
 - Logopæd formidler realisme + håb
 - Brug evt. den kognitive diamant som inspiration
 - Hvis der stadig ikke er motivation efter samtalen, bør intervention droppes – selv hvis der fortsat er bekymrede forældre/lærere
 - Evt. erhvervet stammen (neurogen eller psykogen)?
 - Evt. kvantitativ opmåling
("For now, however, we believe that the answer to the question of whether there are tests you can use to document the child's stuttering is "Yes, but..." – Reardon-Reeves & Yaruss)

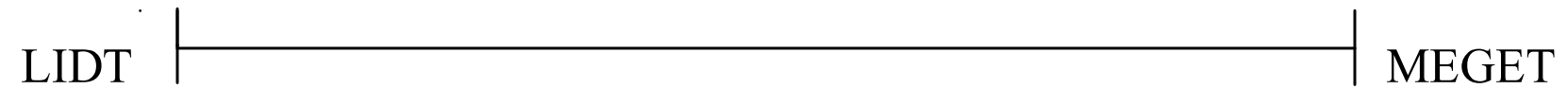
Konkrete spørgsmål til eleven (Guitar, 2014)

- Hvornår begyndte du at stamme? Hvordan har din stamme ændret sig gennem årene?
- **Hvorfor tror du, du stammer?**
- Er der andre i din familie, der stammer?
- **Hvordan stammer du?**
- Har du tidligere fået undervisning for din stamme? Hvad bestod den af? Hvor effektiv synes du, den var?
- Har din stamme ændret sig eller skabt problemer for nylig? **Hvorfor er du her lige netop nu?**
- Er der situationer, hvor du stammer mere eller mindre? Hvad er det for situationer?
- Er der nogen situationer, som du helst **undgår** pga. stamme? Hvilke?
- Er der nogen ord, du tit stammer på? Erstatte du visse ord med andre?
- **Bruger du nogen "tricks" for at få ordene ud?**
- Betyder din stamme noget for hvordan du er sammen med andre mennesker?
- Hvad tænker du om, at du stammer? Hvad tror du, andre mennesker tænker om at du stammer?
- Hvad tænker din familie/dine venner om at du er til talepædagog?
- Er der andet, du synes, jeg skal vide?
- Er der noget, du gerne vil spørge mig om?

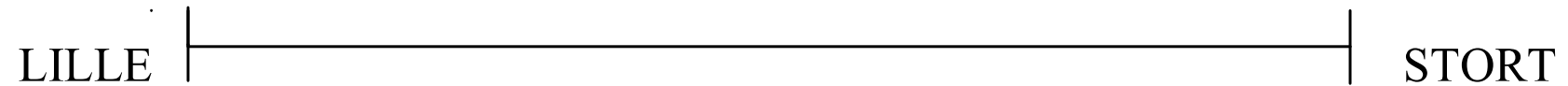
Visual Analog Scale

- Udfyldes af PDS
- Subjektiv vurdering af stammens sværhedsgrad vs. opfattelse af *problemet*
- Simpelt udgangspunkt for dialog
- Der måles med lineal, hvad han har scoret sin stammen vs. sit problem til
 - Ved forløbs begyndelse og afslutning

STAMMEN:

STAMMEPROBLEM:

Evt. WASSP

- I princippet til voksne over 18 år
 - Kan efter min erfaring i visse tilfælde bruges ved børn fra 6.-klasses-alderen
- Scoringsark kan bruges...
 - ved start og afslutning af behandlingsforløb
 - i forbindelse med forskellige blokke i behandlingen
- Giver indsigt i...
 - den enkelte PDS's behov
 - behandlingens konsekvenser
 - behandlingens effekt over tid
- PDS udfylder selv skemaet vedrørende...
 - Stammen
 - Stammeadfærd
 - Stammeproblemer
 - tanker og følelser omkring stammen

Stammeadfærd

Hyppeghed af stammen (hvor ofte stammer du?)

1 2 3 4 5 6 7

1 = aldrig, 7 = altid

Fysisk kamp under stammen

1 2 3 4 5 6 7

1 = ingen, 7 = meget

Varighed af stammen

1 2 3 4 5 6 7

1 = kort, 7 = lang

Ukontrolleret stammen

1 2 3 4 5 6 7

1 = ingen, 7 = meget

Undgåelser på grund af stammen

Undgår ord

1 2 3 4 5 6 7

1 = aldrig, 7 = altid

Undgår situationer

1 2 3 4 5 6 7

1 = aldrig, 7 = altid

Undgår at tale om stammen med andre

1 2 3 4 5 6 7

1 = aldrig, 7 = altid

Undgår at erkende eget stammeproblem

1 2 3 4 5 6 7

1 = aldrig, 7 = altid

Tanker om stammen

Negative tanker før tale

1 2 3 4 5 6 7

1 = ingen, 7 = mange

Negative tanker under tale

1 2 3 4 5 6 7

1 = ingen, 7 = mange

Negative tanker efter tale

1 2 3 4 5 6 7

1 = ingen, 7 = mange

Følelser om stammen

Frustration

1 2 3 4 5 6 7

1 = ingen, 7 = meget

Forlegenhed/flovhed

1 2 3 4 5 6 7

1 = ingen, 7 = meget

Frygt

1 2 3 4 5 6 7

1 = ingen, 7 = meget

Vrede

1 2 3 4 5 6 7

1 = ingen, 7 = meget

Samtale med lærer(-e)

- Tilstræb en forståelse af lærerens opfattelse af elevens adfærd og stammen
 - Mængde og variabilitet
 - Risiko for at læreren overser koblingen mellem undgåelsesadfærd og stammen (Ward, 2017)
- Hindring for elevens faglige og personlige trivsel?
 - *"There appears to be a common theme that it is **not necessarily the case that stuttering interferes with social life during adolescence.** (...) Thus, while parents may try to encourage the adolescent to seek treatment for stuttering, the adolescent may not see this as important if stuttering is not interfering with activities conducted with the group."*
Hearne (2008)
- Eleven som kommunikator?
- Forskel mellem skriftlige vs. mundtlige færdigheder?
- Bidrager eleven mundtligt – også, når det ikke er obligatorisk?
- Bed lærer om at fortælle om en situation, hvor eleven stammede, hvad lærerens reaktion var, og hvad læreren evt. var i tvivl om (Reardon-Reeves & Yaruss, 2014)
- Benytter læreren strategier som fx at over-eksponere eleven for fx svære spørgsmål for at hærde ham? (Ward, 2017)
- Afdæk oplevelse af evt. undgåelsesadfærd
 - Hvad holder ham fra at deltage aktivt – og er der nogen af de variable, der kan manipuleres?

8 tips for teachers

- 1** Don't tell the student to "slow down" or "just relax."
- 2** Don't complete words for the child or talk for him or her.
- 3** Help all members of the class learn to take turns talking and listening. All students — and especially those who stutter — find it much easier to talk when there are few interruptions, and they have the listener's attention.
- 4** Expect the same quality and quantity of work from the student who stutters as the one who doesn't.
- 5** Speak with the student in an unhurried way, pausing frequently.
- 6** Convey that you are listening to the content of the message, not how it is said.
- 7** Have a one-on-one conversation with the student who stutters about needed accommodations in the classroom. Respect the student's needs, but do not be enabling.
- 8** Don't make stuttering something to be ashamed of. Talk about stuttering just like any other matter.

Samtale med forældre (se Reardon-Reeves & Yaruss, 2014)

- Vær en god lytter ift. evt. bekymring
- Fortæl om fakta og myter, årsager og symptomer, variabilitet
- Fortæl om observationer fra din samtale med eleven
- Opsæt sammen (del-)mål
- Formidl simpelt og grundlæggende
 - Mange har ikke fået info
 - Mange er misinformeret
 - Mange har misforstået tidligere info
 - Udlever altid skriftligt materiale

Er intervention relevant? (inspireret af Reardon-Reeves & Yaruss, 2014)

- Udviser eleven sekundære, fysiske opspændinger?
- Er der indikationer på angstreaktioner?
- **Er der undgåelser af ord, situationer eller mennesker?**
- Oplever eleven generelt negative konsekvenser af stammen?
- Bliver eleven drillet/mobbet?
- Hvordan påvirker stammen elevens liv?
- **Er elevens selvværd eller selvtillid påvirket?**
- **Hvad er elevens behandlingserfaring?**
- Benytter eleven taleteknikker, som det tidligere er undervist i?
- **Er eleven interesseret i undervisning lige nu?**
- Hvad er elevens mål for undervisning lige nu?
- Synes eleven parat til undervisning?

Udvikling gennem skolegangen

- Det verbale output får større og større vægt
 - Eleven kan tidligt efter skolestart begynde at udvikle negative tanker om sine evner til at kommunikere i skolen – og de tiltager (Vanryckeghem et al., 2005)
 - Eleven forventes at holde oplæg i klassen
 - Forældre og lærere får gradvist højere forventninger til at eleven *præsterer*
 - Eleven oplever et større pres for ikke at falde udenfor (identitetsbegreb, grupper og tilhørsforhold) (Ward, 2017)
 - Gradvist øget selvmonitorering og deraf øget selvkritik > Risiko for tiltagende undgåelsesadfærd

Interventionsmuligheder

- Gruppeundervisning? Enkeltundervisning? Vejledning af omgivelser?
- De grundlæggende fluencyshaping-teknikker
- De grundlæggende non-avoidance-teknikker
- Specifikke programmer, metoder og øvelser
 - Frygthierakiet
 - Identifikationsøvelser
 - Elementer fra kognitiv terapi
 - Fluency-øvelser
 - Camperdown-programmet

Oplæg i klassen

- Sårbar situation for PDS
 - Vægt dine formuleringer
 - Drøft grundigt på forhånd formålet med dit oplæg med eleven
 - Undlad fx at insistere på at få eleverne til at lave frivillig stammen over for hinanden
 - Du skal være i kontrol over situationen
- Generel information om stammen + hensigtsmæssige lytterreaktioner
 - *"The listeners were middle school-aged students (ages 10 to 14) who were divided into four groups of listeners. Each group only listened to one type of video sample of a peer speaking fluently or with mild, moderate, or severe stuttering. The students' (...) **perceptual ratings of stuttering become increasingly more negative as stuttering frequency increases**. Additionally, the majority of children reacted negatively even to mild stuttering."*
Healey (2010)

Gruppeundervisning

- Traditionelt har fluency-båret gruppeundervisning i USA og England en mere intensiv form – fx fem timer hver dag i tre uger (men det er ret urealistisk i Danmark!)
- Stammemodifikationsundervisning er samme steder typisk to-tre timer en gang om ugen i op til et år
- Effektiv brug af arbejdstimer
- **Spejling og reduktion af negative følelser forbundet med at være alene med et sådant problem** (meget veldokumenteret – se Ward, 2017)
- Sparring ift. konkrete metoder til svære situationer fra andre
- Modelling: **Andre PDS kan være opnåelige modeller ift. tale og adfærd** (se Prins & Ingham, 2009)
- Undervurdér ikke værdien i det sociale samvær!
- **Principielt samme muligheder i individuelt arbejde – dog uden spejling, men mere individuelt tilrettet undervisning.**

Idéer til stammebehandling – særligt i grupper

- Løst ud fra bl.a. Ward (2017)

Ryste-sammen-øvelser (lægger grobund for effektiv spejling):

- Præsentationsrunde – evt. navneleg (stik en finger i jorden...)
 - Navn, skole, familie, fritid
 - Hvordan stammer jeg? Hvad betyder stammen for mig? Hvordan har min stammen udviklet sig, og hvad fylder den i dag? Hvorfor er jeg her i dag?
- Samtaler to og to: Find ud af tre nye ting om hinanden og fremlæg det for hinanden (optag evt. video)
- Q&A: Deltagerne stiller hinanden spørgsmål
- Deltagerne udfylder CAT + fælles samtale om besvarelserne
 - Evt. i stedet spørgsmål inspireret af CAT
- Hjernestorm
 - Hvad er kommunikation?
 - Hvad er god kommunikation?
 - Hvad er jeg god til?
 - Hvad er svært for mig?
 - Hvad ville jeg helst blive bedre til?
 - Hvordan påvirker stammen min kommunikation?
- Præsenter frygthieraki og bed deltagerne udfylde hver deres
- Evt. ikke-stammerrelaterede spil / uformel snak og hygge

Idéer til stammebehandling

- Løst ud fra bl.a. Ward (2017)

- Afspænding og kropsscanning / mindfulness (kropsbevidsthed)
 - Samtale om kropslighed: Hvor mærker du opspændinger? Hvor er det svært at slappe af? Hvad mærkede du? Hvordan var din vejrtrækning?
- Identifikation: Hver deltager overvejer, hvilke lyde de stammer oftest på – og hvordan disse lyde produceres (optimalt + med deres stammen)
 - Læbelyde? Bagtungelyde? Vokaler? Hvad kræver det at producere netop disse lyde?
 - Evt. pararbejde
 - Logopæderne er flyvere og tilbyder sparring
 - (Identificér evt. individuel stammen ud fra video)
- Fluencyshaping: Respiration
 - Lille oplæg med illustrationer og demonstration fra logopæd.
 - Øvelser i abdominal respiration.
- Præsentation af Sheehans isbjerg
 - Hver deltager laver sit eget isbjerg og præsenterer det for de andre. Læg mærke til, om det vækker genkendelse!

Idéer til stammebehandling

- Løst ud fra bl.a. Ward (2017)

- Lille oplæg om vokalansatser med illustrationer: Hårde vs. bløde stemmelæbeadduktioner.
 - Logopæd demonstrerer.
 - Kategorileg / rollespil / vendespil / Kims leg – fokusordet er ”en” eller ”et”.
- Lille oplæg om hård vs. blød artikulation.
 - Logopæd demonstrerer og deltagerne leger med.
 - Spænd op og slap af i artikulatorerne.
 - Samme lege som ovenfor.
- Hvis der er to logopæder, afholder de skiftevis korte, individuelle samtaler - mens de andre hygger og spiller spil (og evt. øver ovenstående) – og forsøger at få indblik i de enkelte deltageres udbytte.
- Husk at give små hjemmeopgaver
 - Med udgangspunkt i frygthieraki

Idéer til stammebehandling

- Løst ud fra bl.a. Ward (2017)

- Abdominal respiration genopfriskes
 - Logopæden demonstrerer *overdrevent* langsom tale.
 - Vokalerne trækkes ud, og der indlægges pauser.
 - Øverunde: Alle siger deres adresse til deres sidemand. Det er ok at grine!
- Alle forbereder et oplæg om noget, der interesserer dem.
 - De vælger at fokusere på langsom tale *eller* blød artikulation/easy onsets.
 - Der afholdes oplæg for gruppen.
 - Der videofilmes eventuelt (husk GDPR...).
 - Oplægsholderen sætter sig ned og fortæller, hvordan det føltes.
 - De øvrige giver hver én kompliment til oplægsholderen.

Idéer til stammebehandling

- Løst ud fra bl.a. Ward (2017)

- Afspænding / mindfulness (igen)
 - Variér evt. med kropsgennemgang under forestilling af "mit eget, hemmelige lykkested"
- Samtale om mobning
 - Personlige erfaringer med mobning og egne reaktioner?
 - Samtale om strategier til at imødegå mobbere (Reardon-Reeves & Yaruss, 2014)
 - ✓ Ignorering + self talk (hvad tyder på, at det, vedkommende sagde, er usandt? Hvad ville min ven sige?)
 - ✓ Opsøge hjælp blandt venner og lærere (*konkret* vejledning)
 - ✓ Ignorere + forestilling + tale (hvad ville være fedt at sige til mobberen, hvis den skulle have gas? Få afløb over for den fortrolig)
 - ✓ Konkrete, assertive svar (fx "Hvordan tror du, det føles for mig, når du griner af mig?")
- Diskussion af, hvordan spørgsmål og forskellige, nysgerrige lytterreaktioner kan imødegås
 - Med udgangspunkt i de reaktioner, deltagerne får i hverdagen
 - Hvad svarer og gør man, hvis nogen spørger, hvorfor man taler sådan? Hvis nogen smiler skævt? Hvis nogen færdiggør ens sætning?

Idéer til stammebehandling

- Løst ud fra bl.a. Ward (2017)

- Video i plenum: Optagelser fra tidligere oplæg.
 - Hver elev vælger nu et fokuspunkt, som de vil øve sig på under et nyt oplæg. Enten en stammeteknik eller noget, der vedrører kommunikationen i øvrigt (fx øjenkontakt, kigge op fra papiret, bruge gestik eller andet)
 - Øvelsen gentages.
- Præsentation af slide-teknik
 - Logopæd demonstrerer og fortæller: Den første vokal eller den første lyd i hver ytring forlænges.
 - Hensigt: At modvirke for hurtigt taletempo og oplevelse af tidspres
 - Kan opleves mere overskueligt end generel forlænget tale
 - Træning under højtlesning parvist + fælles opsamling
 - Fælles spil i gruppen, hvor der trænes slide-teknik

Idéer til stammebehandling

- Løst ud fra bl.a. Ward (2017)

- Regelmæssig opsamling og drøftelse af transfer af de gennemgåede teknikker
 - Hvordan stammer jeg?
 - Hvad vil jeg arbejde videre med, og hvad smider jeg væk?
 - Hvad er jeg god til ift. kommunikation?
 - Generel afspænding og mindfulness
 - Frivillig stammen
 - Bløde ansatser
 - Blød artikulation
 - Langsom tale
 - Slide-teknik

Frygthieraki

- Enhver transfer bør ske gradvist med små, overkommelige mål
 - Giv altid små hjemmeopgaver for at sikre transfer
- Frygthieraki
 - Hvornår er frygten for stammen størst?
 - Udfyldes individuelt med 10-15 situationer
 - Kald det evt. noget andet ("stammestige", "stammetrappe" eller lignende)
 - Begynd med eksponering/transfer i de nemmeste situationer.
PDS rykker først videre, når angstniveauet i den enkelte situation er væsentligt mindsket.
(Kan synes kontra-intuitivt)
 - Forsøg at udfylde både frygt- og undgåelsesniveau

Name: Heather F. Date: 12/05/03

Situation	Fear 0-100	Avoidance 0-100
Taking a test in class	25	20
Using the telephone to call a relative	30	75
Raising my hand to answer a question	55	75
Asking the teacher for a meeting to review the incorrect answers on a test or homework	60	75
Asking the teacher to explain something, during class and in front of the other kids	65	85
Returning something to a store and asking for a refund	68	85
Going up to a group of kids that I know and joining the conversation	73	78
Calling a classmate I don't usually talk to for missed homework	85	80
Starting a conversation with someone I don't know well	100	100
Asking someone from school to get together for a movie	47 100	100

Supplér med kognitive elementer

Hvorfor inddrage elementer fra kognitivt arbejde?
Menzies, Onslow et al. (2009)

- 1) Sammenhæng mellem manglende evner til at overføre den modificerede tale til hverdagen - og *udviklingen* (og vedligeholdelsen) af social angst.
 - Hvis behandling af den ydre stammen ikke virker, kan det *fremprovokere* angst.
- 2) Omkring 50% af VDS lider af en grad af social angst pga. negative sociale oplevelser tidligere i livet (fx mobning).
 - Præger livskvalitet, herunder job- og partnervalg.
- 3) Fordomme om PDS gør, at de fleste PDS ind imellem oplever at få *bekræftet*, at andre ser dem som mindreværdige.
- 4) Angst forværrer den ydre stammen
 - mindre angst gør det nemmere at arbejde med den ydre stammen

Supplér med kognitive elementer

- Kognitiv terapi har vist sig effektivt over for teenagere med angstlidelser (Kelman og Wheeler, 2014)
- Elementer fra kognitiv terapi formodes ligeledes at være specifikt relevante over for skolebørn og unge.

*"The development and provision of CBT interventions for children and adolescents who stutter is critical, especially when considering that CBT interventions for childhood anxiety are capable of **changing the deleterious course** of the disorder into adolescence."*

Iverach & Rapee (2013)

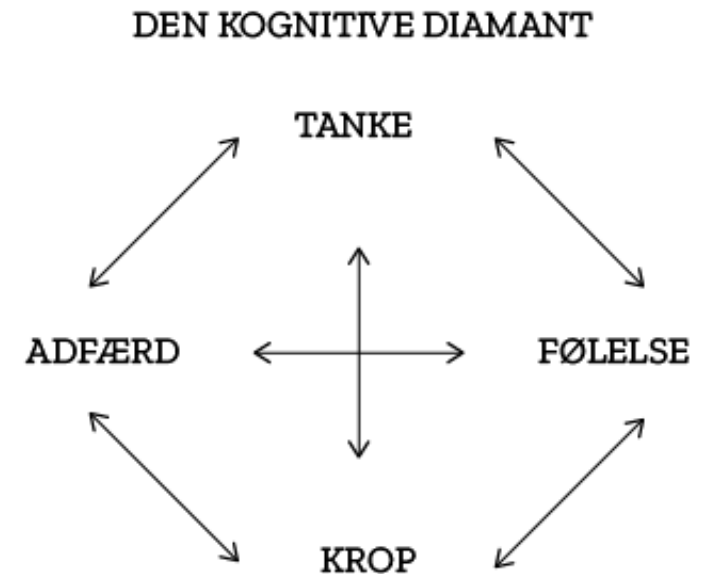
Komponenter i CBT

- Formodning: Følelser kan tilgås ved at adressere tanker og adfærd
- Enhver fortolker udefrakommende stimuli gennem et individuelt filter
- Skemata: Kerneantagelser
Faste overbevisninger om, hvordan verden er indrettet - fx "Verden er utryg"; "andre vil mig det ondt"; "jeg er utilstrækkelig"
- Leveregler:
Hvad må jeg gøre for at overleve i verden: Hvis... så...
"Hvis ikke jeg er perfekt, bryder andre sig ikke om mig"
- Automatiske tanker:
"Hvis jeg stammer over for X, synes han, at jeg er underlig, og vil ikke være venner med mig"

Supplér med kognitive elementer

- Den kognitive diamant præsenteres
 - Der gives konkrete, ikke-stamme-relaterede eksempler på hvert element. Herefter gives et eksempel ud fra en stamme-relateret situation.
 - Vær særligt opmærksom på at adskille tanker fra følelser.
 - Deltagerne finder hver især en konkret, stamme-relateret situation at indsætte.

Supplér med kognitive elementer

- Mirakelspørgsmål (løsningsfokuseret tilgang)
 - ”Hvis jeg vågnede op i morgen og ikke længere stammede...”
 - Hvordan ville du mærke det i din hverdag?
 - Hvilke ændringer ville ske i timerne? I frikvartererne? I dine fritidsaktiviteter? Derhjemme?
 - Tilbyder en anden måde at nå ind til en definition af problemet lige nu + en måde at komme ud af en fastlåst og håbløs tankegang.
- Eksternalisering: Tegne stammen og fremlægge
 - Stik en finger i jorden ift. gruppesammensætningen...
 - Argument *mod* eksternalisering: ”Stammen er et livsvilkår, der ikke skal holdes ud i strakt arm”

Kognitiv restrukturering

Menzies, Onslow et al. (2009)

Hjørnестenen er **eksponering**.

Hensigt: At udfordre de negative forventninger

- To muligheder:
 - Hjemmearbejde ud fra en situation i det frygthieraki, som deltagerne hver især har udfyldt
 - En udvidet version af den gammelkendte købmandsøvelse
- Tilpas sværhedsgraden til den enkelte
 - Skal der primært arbejdes med undgåelsesadfærd, så arbejd ikke samtidig med teknikker
 - Er der ikke den store frygt, så udfordr med at benytte frivillig stammen, holde øjenkontakt eller andet
- I gruppen formuleres - enkeltvist eller to og to – **forventningerne** til en situation.
Det kunne være:
 - "De vil grine af mig"
 - "De vil se ud som om, jeg er mærkelig"
 - Benyt **ingen taleteknik** i situationen – men undlad undgåelsesadfærd!
 - Næste gang **sammenholdes** (gennem dialog med logopæden og de andre) forventningerne med hvad der reelt oplevedes.
 - **Var der for hver af forventningerne tegn på, at den holdt stik?**

Kognitiv restrukturering

Menzies, Onslow et al. (2009)

- Monitorering af tanker
 - Lav et skema, som deltagerne kan udfylde hjemme *umiddelbart* efter en situation. Hvad farer gennem dit hoved, når du stammer eller har undgåelsesadfærd?
 - Deltagerne fremlægger næste gang deres lille notat for hinanden.
 - Hvilke antagelser ligger bag det, du tænker om en given situation? (Eller, mere tilgængeligt: Hvad tror du, der ville være sket, hvis du ikke havde undgået ordet/situationen? Hvis du havde holdt øjenkontakt? Andet?)
- Evaluering af tanker og antagelser
 - Teste og evaluere: Findes der undtagelser? Hvad understøtter, at den tanke er rigtig? Kunne man fortolke på andre måder? Hvilke konsekvenser har din nuværende tænkning?
 - Deltagerne støtter hinanden i at vurdere negative forventninger
 - Logopæden opmuntrer til masser af ros og støtte!
- Monitorere adfærd
 - Hvordan hænger din adfærd sammen med dine tanker og følelser?
- Præcisere mål og forventningsjustere på baggrund af ny viden

Kognitiv restrukturering Menzies, Onslow et al. (2009)

- Formulér en **individuel tjekliste** over negativt tanker og forventninger – og over **evidensen** for deres gyldighed.
 - ”Hvilke/hvor mange negativer **oplevelser** har du med den specifikke situation? Hvilke/hvor mange positive?”
 - **Rationel proces**, og ikke en beskrivelse af, ”hvorfør de føler, at forventningen nok er rigtig”.
- Træning i at være bevidst om, hvad der er ***i min kontrol*** (fx hvorvidt jeg ringer, selv hvis jeg frygter at gøre det) vs. hvad der er ***uden for min kontrol*** (fx andres mening om mig).
 - Der tales om, hvorfor det er omsonst at bruge energi på sidstnævnte type. Hvilke *gains* kan du opnå ved at bruge tid på hver tanke?

Kognitiv restrukturering
Menzies, Onslow et al. (2009)

Kognitiv restrukturering

- Hvilke tanker er **brugbare** – hvilke er ikke?
 - Hvordan bidrager den enkelte tanke for mig og mit fremtidige virke? Er den konstruktiv?
- Den enkelte frygtede reaktions **reelle effekt** på min hverdag?
 - Eksempel: Frygt: "*Ekspedienten vil grine af mig.*" Kritiske spørgsmål: "*Får du alligevel bestilt den vare, du ringede for at bestille? Fik du alligevel svaret på det spørgsmål, du havde?*"
 - Diskutér potentiel konsekvens af den frygtede, negative reaktion.

Frivillig stammen

1) Mest almindelige form:

Afslører for lytteren, at man stammer, og understøtter åbenhed

- Typisk bløde, frivillige stavelsesgentagelser
- Genvinde kontrol

2) Sjældnere benyttet: Simulation af egen stammen

- Træner identifikation af egen stammen – men da stammen er ”kunstig”, adskilles motoriske symptomer fra følelsesmæssige reaktioner i stammeøjeblikket
- Hvordan stammer jeg, og hvordan kan jeg bløde op for den?
- Evt. se video af sig selv for analyse og imitation

Lovgivning

- PPR's tilbud er overordnet baseret på bl.a. Folkeskoleloven og Bekendtgørelse om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand
- Konkret udformning af tilbuddet afhænger i høj grad af den enkelte kommunes bestemmelser samt de enkelte logopæders metodefrihed

Bekendtgørelse om folkeskolens prøver

Særlige prøvevilkår

§ 28. Skolens leder skal tilbyde **særlige prøvevilkår** til elever med psykisk eller fysisk funktionsnedsættelse eller tilsvarende vanskeligheder, når dette er nødvendigt for at **ligestille disse elever med andre** i prøvesituationen. Det er en forudsætning, at der ikke sker en ændring af prøvens faglige niveau.

Stk. 2. Afgørelsen træffes af skolens leder **på baggrund af en pædagogisk-psykologisk vurdering** og efter **samråd med eleven og dennes forældre**. **Elevens synspunkter skal tillægges passende vægt** under hensyntagen til elevens alder og modenhed.

Stk. 3. **Inddragelse af pædagogisk-psykologisk rådgivning kan undlades, hvis skolens leder vurderer, at det ikke er nødvendigt, og hvis forældrene er enige heri.**

Stk. 4. Skolens leder skal sikre, at forældrene orienteres om, at de **til enhver tid kan anmode om, at pædagogisk-psykologisk rådgivning inddrages.**

§ 29. Særlige prøvevilkår **efter § 28** kan omfatte en særlig tilrettelagt prøve for elever, der på grund af deres psykiske eller fysiske funktionsnedsættelse eller tilsvarende vanskeligheder har et særligt behov herfor. **Den særlige tilrettelæggelse kan omfatte følgende:**

1) Prøvens form og rammer.

2) (...)

3) Tildeling af ekstra tid.

4) (...)

5) (...)

Stk. 2. (...)

Stk. 3. En afgørelse om aflæggelse af prøve på særlige vilkår skal være **truffet inden den 1. december forud for prøveterminen maj-juni** og inden den 1. oktober forud for prøveterminen december-januar.

Eksamensforberedelse

- Forventningsafstem og sæt specifikke mål
- Specifik situation til den kognitive diamant
- Lad om muligt intet overraske eleven til eksamen
 - Størst mulig kontrolfølelse
- Pas på med store ambitioner om taleteknik under eksaminationen
 - Vælg evt. én taleteknik
 - Fokuser gerne på ikke-undgåelse og at modstå tidspres
- Start i god tid
 - Med logopædisk forberedelse + søg i god tid forlænget forberedelses- og/eller eksaminationstid
 - Gå til og fra arbejdet med eksamensforberedelse

Fluencyshaping

Tal flydende

Ydre stammen: Fluencyteknikker

Det følgende er bl.a. baseret på Ward, 2017

- Hensigt:
Udskift ”defekt tale” med en ny, hensigtsmæssig tale
- Ofte stort fokus på respiration, fonation og artikulation. Mest udbredt er forlænget tale og bløde ansatser
 - Et eller flere af disse parametre ændres allerede *før* ytringen initieres.
 - Ændringerne i taleprogrammet skal forhindre, at stammen overhovedet opstår.

Forlænget tale

- Den allermest benyttede fluencyteknik
- Tilstræber *langsom og regelmæssig* artikulation
- Nedsat taletempo reducerer vanskeligheder med muskelkoordinering
- Regelmæssighed: Mange PDS har en tendens til at 'accelerere' mod slutningen af en ytring, så de sidste ord artikuleres hurtigt og utydeligt.
- Træning: Alle vokallyde forlænges lige meget, og langsomt opbygges en mere naturligt lydende tale.
- Bevar naturlig prosodi!

Sum!

Træn forlænget tale med din sidemand.

Tal lidt om det område, du bor i. Først taler I begge *overdrevent* langsomt i et minut eller to – herefter sætter I tempoet *lidt* op, men er stadig meget opmærksomme på at forlænge alle vokaler.

Respiration

- Oftest trænes abdominal respiration
 - Arbejdet består af generelle respirationsøvelser.
- Ofte oplever PDS højtliggende og hurtigere vejrtrækning
 - Forværres af en evt. følelse af ubehag → Ond cirkel
 - Arbejdet med abdominal respiration vedrører således både ydre og indre symptomer
- Negativ effekt på stemmekvalitet tilgås ligeledes ved træning i abdominal respiration

Sum!

Træn en abdominal respiration med din sidemand.

- 1) Træn abdominal respiration uden tale.
- 2) Slip spændingen, når din lungevolumen er på sit højeste. Påbegynd herefter en kort ytring (fx "Jeg hedder XX).
- 3) Hav en kort dialog om, hvad du skal lave i aften, med din sidemand. Sig kun 3-4 ord ad gangen; slip den resterende luft ud; lad lungerne fyldes med luft igen, og påbegynd de næste ord efter inspiration + sluppet spænding.

Fonation

- Der trænes typisk en forsigtig adduktion af stemmebåndene
 - Hensigten er at modvirke den generelle opspænding på laryngalt niveau.
- Væsentligt at koordinere med vejrtrækningen
- Kan trænes ved brug af h-lyd foran vokaler
 - H-lyden mindskes herefter gradvist

Sum!

Træn en blød ansats med din sidemand. Ord, der starter med en vokal, startes med en lille /h/-lyd.

Hav en kort dialog med din sidemand om, hvad du kan lide at lave i din fritid. Brug igen få ord for hver inspiration, og vær gerne samtidig opmærksom på din respiration.

Artikulation

- Blød artikulation modvirker hyperkinesien. Fx:
 - Læberne presses for hårdt sammen ved /p/
 - Hage, næsebor eller andet sitrer
 - Bagtungen rammer den bløde gane med for stor flade og for megen kraft ved /k/
 - Der indskydes måske bevægelser, der ikke hører hjemme i artikulationsmønstret
 - **Der trænes blød og forsigtig kontakt mellem artikulatorerne**
 - Hensigt:
At undgå at trigge yderligere hyperkinesi

Sum!

Tal med din sidemand med fokus på let kontakt mellem artikulatorerne. *Kontaktfladen og trykket* mellem artikulatorerne skal begrænses.

Tænk først kun på artikulation; derefter på både respiration, fonation og artikulation.

Tal om, hvad du lavede sidste weekend!

Stammemodifikation

Stam flydende

Stammemodifikation: Motivation

Det følgende er primært baseret på van Riper (1973)

- Udredning: *Hvem har hvilken* motivation?
 - Hvem har interesse i hvad?
 - Hvad vil PDS opnå?
- Definer og afgræns problemet
 - Er problemet primært den hørbare stammen i afgrænsede, kommunikative situationer, eller indikerer hans beskrivelse et ønske om at se sig selv anderledes?
- Cost-benefit-tanke
 - Væsentlig gennem hele undervisningsforløbet.
 - "Hvad ønsker klienten nu?" vs. "hvor mange kræfter er han lige nu villig til at lægge i arbejdet?"
- *Vedligeholdelse* af motivationen, når der skal laves hjemmearbejde
 - Sørg for, at chancen for en stor gain er god – og sæt det i forhold til mængden af det arbejde, I beder PDS lave.
- *"A person with a long history of stuttering has a long history of failure. Why try, if you always fail?"*
- Motivation og energi er svingende fra dag til dag
 - Kræv mere, når motivationen er stor. Husk, at også ikke-stammerelaterede aspekter spiller ind på motivationen.

Stammemodifikation: Identifikation

- Logopæd og PDS identificerer i fællesskab
 - Den motoriske repræsentation
 - PDS's reaktioner på stammen
 - PDS's oplevelse af stammens konsekvenser for kommunikation og trivsel
- PDS er aktør i forandringsprocessen – logopæden er facilitator
- Giv fasen tid trods evt. utålmodighed
- Motorisk repræsentation: Beskriv præcist.
 - Hvis en PDS trækker hovedet bagud, siger "ah-ah-ah" og læberne sitrer, så beskriver han det måske bare som "stammen".
 - Her skal vi ned i substansen.
- Tilstræber nysgerrighed og en ikke-vurderende eller –fordømmende holdning over for stammen.

Stammemodifikation: Identifikation

- Lokation
 - I klinikken (video, spejl eller stop-teknik)
 - I PDS's hjem (fx ved brug af PDS's egen prosabeskrivelse, video eller et skema, I selv konstruerer til klienten)
- Rækkefølge
 - Typisk identificeres først træk ved den mere flydende stammen – fx hvor en vokal trækkes ud. Disse stammeøjeblikke er mere "ufarlige".
 - Herefter sværere stammesekvenser
- Identifikation af undgåelsesadfærd
 - PDS's hjem – fx ved at PDS skriver, hvornår han undgik et ord eller en situation.
 - Stopteknik i klinik (logopæd stopper PDS og spørger, hvad der skete) eller fælles videoanalyse

Stammemodifikation: Identifikation

- **Udsættelsesreaktioner** identificeres
 - Fx et indskudt ord, et indskudt tic med hovedet m.m.
 - Kan være en hel serie af adfærdsmønstre.
 - Formål: At vente til den rette timing, hvor frygten er lav, og stammeren mærker, at han kan sige ordet uden stammen.
 - En **starter** kan analyseres som udsættelsesreaktion
 - Hensigten er, at logopæd og stammer sammen identificerer, hvad formålet med hvert adfærdselement er.
- Succesfuld identifikation: PDS kender sin adfærd og dens formål frem for oplevelse af ufrivillige spasmer.

Stammemodifikation: Desensibilisering

- = Reduktion af negative følelser forbundet med stammen.
- Formodning: Følelser som skam og skyld er ikke irrationelle
 - Skyldes lytterreaktioner, der er blevet oplevet af stammeren som en afvisning af ham som person.
- Reducere et evt. negativt selvbillede og hærde mod negative lytterreaktioner.
- Negative følelser reduceres i styrke
 - PDS lærer nye måder at cope med forventningen om – og oplevelsen af – ubehag i forbindelse med tale

Stammemodifikation: Desensibilisering

- **Relationen** mellem logopæd og klient særligt vigtig
 - De cues (stammen), der udløser ubehaget, opleves nu i en accepterende atmosfære uden tidspres
 - Logopæden er en optimal lytter
 - Stammen løsriveres fra de emotionelle mønstre, den hænger sammen med i hverdagens kommunikation
 - I disse omstændigheder kan gamle mønstre aflæres og nye indlæres.
- Klienten støttes i at **sætte ord** på sine følelser.
- Frivillig stammen er en glimrende øvelse for at adskille de motoriske vanskeligheder fra negative følelser
 - Husk altid at starte i klinikken – først derefter øver klienten sig i sin hverdag.
- PDS træner at ”vælge stammen frem for undgåelsesadfærd”.
 - Se tidligere slides om frygthierakiet og gradvis eksponering
 - Kan være tale både åben stammen og frivillig stammen

Stammemodifikation: Modifikation

- Træning i at **stamme mere flydende**
 - Stammen forbindes ikke længere med kamp
 - Hvis han kan stamme flydende, behøver han ikke frygte at tale eller opretholde undgåelsesadfærd
- Mål: Reduktion af opspænding frem for frekvens
- Identifikationen = Udgangspunktet for modifikation
- Modifikationen starter (ideelt set) først, når fx overflødige ord, der har til formål at eliminere stammen ved at "tage tilløb", ikke længere opstår.
 - Dvs., identifikationen og desensibiliseringen skal gerne have mindsket sådanne undgåelsesreaktioner før modifikationen begynder.

Modifikation

- Hensigt: *Succesoplevelser* med mere hensigtsmæssig stammeadfærd
 - Dvs. forstærke adfærden med flydende stammen, hvis man taler om operant betingning
 - Udslukke den tidligere lærte uhensigtsmæssige adfærd
 - Forfine den proprioceptive opmærksomhed på den ydre stammen.
 - Van Riper mente, at stammen hænger sammen med dårligt fungerende auditiv feedback. For at kompensere herfor anbefalede han, at stammeren bliver mere bevidst om at mærke, hvad der sker rent motorisk.

Modifikation

- Først reaktioner, der udløses af *forventningen* om stamme
 - De er ofte nemmere at manipulere med end de reaktioner, der opstår i stammeøjeblikket for at undgå det ubehag, der står på (flugtreaktionen)
- Forventningsreaktioner kan modificeres bevidst, hvis ikke de af sig selv er elimineret i forlængelse af arbejdet med identifikation og desensibilisering
 - Fx kan lyden "øh" udskiftes med "ah"; stammeren kan sige ét mere "øh" end hvad der føles naturligt; eller han kan sige forventnings-lyden højere eller langsommere.
 - Hensigt: Bryd automatiseringen!

Modifikation

- Løsne stammemønstret.

- Ved fx følgende adfærd:

- 1) Knibe øjnene sammen
- 2) Herefter sige "hvad hedder det nu",
- 3) Slutteligt kaste hovedet tilbage

Metode til at løsne:

- Bed PDS indsætte en ekstra vejrtrækning efter at have knebet øjnene sammen, eller at undlade at kaste hovedet tilbage.
- Gradvis justering med udgangspunkt i det mønster, der er til stede.

Modifikation

- **Cancellation** (post-block modification)

- Foretages *efter* stammeordet.
 - Klienten gentager stammeordet lydlyst – mimer det blot
 - Derefter hvisker han ordet med blød artikulation
 - Til sidst siger han ordet langsomt og igen med stor opmærksomhed på artikulationen.
- Belønningen ændres fra at have kæmpet sig gennem ordet og til at have modificeret det bevidst.

Modifikation

- **Pull-outs** (in-block modification)
 - Foretages *inde i* et stammeord.
 - PDS stopper sig selv og afbryder derved automatikken.
 - Evt. *fryses* artikulationen længere end 'nødvendigt'. Imens mindskes negative følelser og de instinktive flugtreaktion, og PDS bliver bevidst om sin artikulation i stammeøjeblikket.
 - PDS registrerer en uhensigtsmæssig bevægelse; mærker den, og justerer den lidt.
 - Hvordan man præcist løsner op for fx en blokering, er individuelt, men kan fx gøres med stemmeknirk.
- Langsomt nærmer artikulationen sig den korrekte. Fx:
 - Gentagelser gøres mere langsomme og afsluttes med en afslappet artikulation af hele ordet
 - Et forlænget frikativ løsnes og glider over i det efterfølgende fonem.

Modifikation

- **Preparatory sets (pre-block modification)**
 - Foretages *før* stammeordet
 - PDS har nu redskaber til at bevæge sig ud af fikseringen, og han kan nu, allerede når han mærker opspændingen komme, stoppe processen og justere sin adfærd, som han har lært sig selv at gøre.
 - Nu er vi således ved et sted, der minder om fluency shaping – med teknikker, som klienten har lært sig selv, i stedet for at få en opskrift herpå.
 - Bemærk dog, at modifikationen stadig foregår på stammeordsniveau – ikke på talen som helhed.
- Der er typisk tale om en forlængelse af ordet og let kontakt mellem artikulatorerne – men det afhænger stadig af den løsning, som PDS har fundet ud af fungerer bedst for ham.
- Også her arbejdes der først i klinikken; dernæst i stadig mere krævende kommunikative situationer.

Stabilisering

- Logopædens rolle bliver mere en konsulents.
- PDS støttes evt. i at finde sin nye rolle i hverdagen
 - Han er ikke længere klovn, den stille eller hvad han nu ellers har gjort for at undgå kommunikative krav
- Sessionernes frekvens nedsættes, og klienten trænes i at "være sin egen ekspert" og være opmærksom på egne reaktionsmønstre.
- Frivillig stammen fortsat hensigtsmæssig
- Der trænes stadig modifikation
 - Selv hvis stammen på dette stadie er reduceret kraftigt.
- Usandsynligt, at stammereduktionen er vedvarende → Kontinuerligt arbejde

Yderligere materialer

Perceptions of Stuttering Inventory (PSI)

- Udfyldes af den unge/voksne PDS
- 60 spørgsmål
 - klienten sætter kryds ved de udsagn, der “passer på hans stammen”
 - Enten/eller-koncept
- Anskueliggør klientens oplevelse af...
 - *kamp*
 - *undgåelser*
 - *forventninger* om stammen

PSI

- ___ 1. Undgår at tale med mennesker, som har autoritet (f.eks. læge, lærer eller arbejdsgiver) (U)
- ___ 2. Føler at afbrydelser i talen (f.eks. pauser, tøven eller gentagelser) vil føre til stammen. (F)
- ___ 3. Hæver eller sænker stemmens tonehøjde, når jeg forventer at komme til at "sidde fast" på et ord. (F)
- ___ 4. Har ekstra og unødvendige bevægelser i ansigtet (f.eks. at jeg spiler næseborene ud, når jeg forsøger at tale) (K)
- ___ 5. Gestikulerer i stedet for at tale (f.eks. nikker jeg i stedet for at sige "ja", eller jeg smiler som svar på en hilsen) (U)
- ___ 6. Undgår at bede om information (f.eks. at spørge om vej eller at spørge om hvornår toget kommer) (U)

SCORE:

<u>Kamp:</u>	<u>Undgåelse:</u>	<u>Forventning:</u>
__ 4	__ 1	__ 2
__ 11	__ 5	__ 3
__ 12	__ 6	__ 7
__ 15	__ 8	__ 9
__ 17	__ 10	__ 16
__ 19	__ 13	__ 18
__ 21	__ 14	__ 20
__ 22	__ 25	__ 23
__ 26	__ 27	__ 24
__ 30	__ 29	__ 28
__ 31	__ 34	__ 32
__ 37	__ 36	__ 33
__ 42	__ 39	__ 35
__ 44	__ 41	__ 38
__ 46	__ 43	__ 40
__ 48	__ 50	__ 45
__ 49	__ 51	__ 47
__ 52	__ 55	__ 53
__ 54	__ 56	__ 58
__ 57	__ 60	__ 59

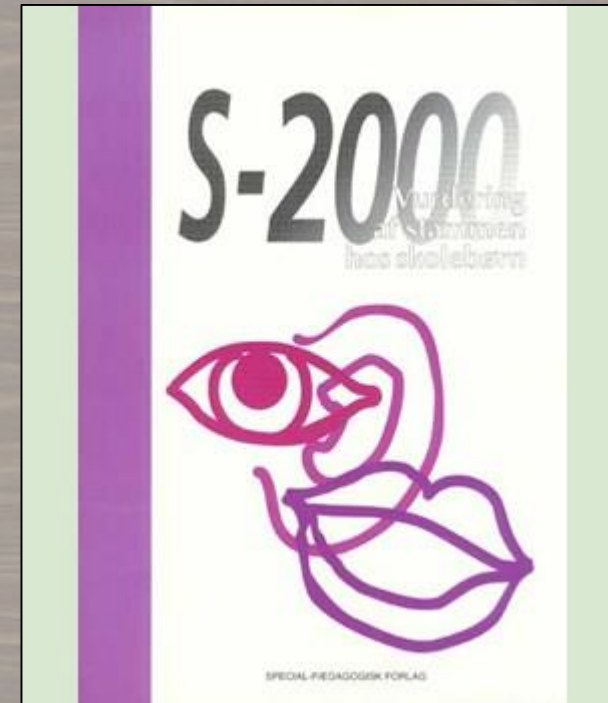
__ af 20 = %

__ af 20 = %

__ af 20 = %

S-2000

- Vurdering af stammen hos skolebørn
Holistisk udrednings- og
evalueringsmateriale
Fokus:
Stammen, stammeadfærd,
kommunikation, følelser og
reaktioner.
Indeholder bl.a. forældre-
samtaleskema, spørgsmål til
skolen og elevens vurdering.

Referencer

- Baxter, Johnson et al. (2015): The state of the art in non-pharmacological interventions for developmental stuttering. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 09/2015, Volume 50, Nummer 5
- Blood & Blood (2004): Bullying in adolescents who stutter: Communicative competence and self-esteem. *Contemporary Issues in Communication Science and Disorders*, 31, 69–79.
- Blood & Blood (2016): Long-term Consequences of Childhood Bullying in Adults who Stutter- Social Anxiety, Fear of Negative Evaluation, Self-esteem, and Satisfaction with Life. Volume 50, December 2016, Pages 72-84
- Blood, G. W., Blood, I. M., Tellis, G. M., & Gabel, R. M. (2003). A preliminary study of self-esteem, stigma, and disclosure in adolescents who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 28, 143–159.
- Borsel et al. (2011): Stuttering, attractiveness and romantic relationships: The perception of adolescents and young adults. Volume 36, Issue 1, March 2011, Pages 41-50

Referencer

- Bothe, Ingham et al. (2006): Stuttering Treatment Research 1970–2005: I. Systematic Review Incorporating Trial Quality Assessment of Behavioral, Cognitive, and Related Approaches. American Journal of Speech - Language Pathology; Vol. 15, Iss. 4: 342-52.
- Guitar, B.: Stuttering (2014) : Stuttering: An integrated approach to its nature and treatment. Philadelphia, PA: Wolters Kluwer Health/Lippincott Williams & Wilkins
- Gunne et al. (2014): Axis I anxiety and mental health disorders among stuttering adolescents. Volume 40, June 2014, Pages 58-68
- Healey (2010: What the Literature tells us about Listeners' reaction to Stuttering: Implications for the Clinical management of Stuttering. Semin Speech Lang 2010; 31(4): 227-235
- Hearne et al. (2008): Stuttering and its treatment in adolescence: The perception of people who stutter. Volume 33, Issue 2, June 2008, Pages 81-98

Referencer

- Iverach, Jones et al. (2016): Prevalence of anxiety disorders among children who stutter, *Journal of Fluency Disorders* 49, 13–28
- Iverach & Rapee (2014): Social anxiety disorder and stuttering: Current status and future directions. Volume 40, June 2014, Pages 69-82
- Kelman, E. & Wheeler, S. (2014): Cognitive Behaviour Therapy with children who stutter. 10th Oxford Dysfluency Conference, ODC 2014, 17 - 20 July, 2014, Oxford, United Kingdom.
- Menzies, R. G., Onslow, M. et al (2009): Cognitive behavior therapy for adults who stutter - A tutorial for speech-language pathologists. *Journal of Fluency Disorders* 34 (2009) 187–200
- Mitchell, P. and Ward, D. (2007) Long term outcomes from Intensive group fluency courses at the Apple House for 8-12 year old children, 2000-2004, in Leahy, M., and J. Au-Yeung, (eds) *Proceedings of the 5th World congress on fluency disorders* (511-16), Dublin, Ireland

Referencer

- Nye et al. (2013): Behavioral Stuttering Interventions for Children and Adolescents: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. Vol. 56. Pp. 921–932
- Prins, D. & Ingham, R. (2009): *Evidence-Based Treatment and Stuttering—Historical Perspective*. *Journal of Speech, Language and Hearing Research* 52: Pp. 254-263.
- Reardon-Reeves, N., & Yaruss, J.S. (2013). *School-age stuttering therapy: A practical guide*. McKinney, TX: Stuttering Therapy Resources, Inc
- Sackett DL, Rosenberg WMC, Gray JAM, Haynes RB, Richardson WS (1996). Evidence-Based Medicine: What it is and what it isn't. *BMJ*; 312:71-2
- Van Riper, C. (1973): *The Treatment of Stuttering*. Prentice-Hall. University of Michigan.
- Vanryckehem, Brutton & Hernandez (2005): The KiddyCAT: A normative investigation of stuttering and nonstuttering preschoolers' speech-associated attitude. *Journal of fluency disorders*, 30, 307-318
- Ward, D. (2017): *Stuttering and Cluttering*. Taylor & Francis Ltd.